

Význam kvality učitelů vojenských škol pro připravenost jejich posluchačů

Názor, že o kvalitě školy rozhodují především učitelé, je velmi starý, ale také uznávaný.

Moderní a účelné budovy i dokonalé vybavení učebními pomůckami vytváří jenom předpoklady pro úspěšnou pedagogickou činnost. Její úspěšnost, měřená především připraveností absolventů k praktické činnosti po ukončení školy závisí nejvíce na kvalitě učitelů, na jejich odborné erudici, na umění předat pečlivě vybrané a dobře utříděné informace posluchačům a žákům, na umění připravit absolventy škol k výkonu budoucího povolání a v podmínkách socialistické školy a zejména na umění vštěpovat posluchačům školy marxisticko-leninský světový názor a třídní zakalenost, jež jsou podmiňujícím předpokladem k vlastenecké a internacionální výchově.

Učitel není jenom transformátorem informací. Jeho úkol je složitý a jeho poslání vyšší.

Generální tajemník ÚV KSČ, s. G. Husák, z tribuny XVI. sjezdu KSČ řekl:

„... to, jak každá vysoká škola plní své poslání, jakou má autoritu a váhu, je určeno především úrovní pedagogického sboru. Autorita vysokoškolského učitele je založena na jeho odborné erudici, bezprostřední účasti na společenském životě, na práci se studenty, na péči o jejich odborný i politický růst.“ (Sborník hlavních dokumentů XVI. sjezdu KSČ, Svoboda 1981, s. 38.)

Učitel vojenské školy ať střední, nebo vysoké, musí plnit rovněž **úlohu organizátora studia** svěřených posluchačů a žáků. Musí sám nejenom učit, ale pečovat o to, aby jeho svěřenci uměli studovat ať středoškolskými, nebo vysokoškolskými formami. O tom, že to není úkol jednoduchý, se každoročně přesvědčují učitelé prvních ročníků vojenských vysokých škol. Dobrý učitel dbá nejen na to, aby mládež studijní zátížení posluchačů a žáků bylo úměrné jejich časovému a intelektuálním schopnostem, ale také naopak, aby při dodržení zásad duševní hygieny, posluchače a žáky nutilo k intenzivní studijní práci.

V tom jsou na některých vojenských školách dosud rezervy. Někteří posluchači se ohražují — a někteří učitelé vojenských škol takové výhrady bohužel uznávají — že doba určená podle denního řádu k osobnímu volnu je dobou, kdy je studium zakázané. Stejně tak zavedení nepracovních sobot. Tato vymoženost naší socialistické společnosti nemůže být na vojenských vysokých školách považována za dogmatickou normu tím více, že po ukončení školy budou absolventi nuceni občas i v sobotu plnit úkoly, které vyplývají ze zabezpečení výcviku a života svěřených jednotek.

Význam učitelů vojenských škol je dán i tím, že kromě vzdělávání posluchačů a žáků **plní významnou úlohu v jejich výchově.**

Jednota výchovy a vzdělání je uznávanou zásadou socialistického školství. Nemůže tomu být jinak ani ve vojenských školách. Nositelem takové jednoty je především učitel, i když na výchově posluhačů a žáků se kromě něho podílejí i ostatní složky školy.

Právě vzdělávání poskytuje velké možnosti k výchově a takové výchovné působení, které je neformálně a citlivě spojeno s vzděláváním, je neúčinnější.

Prioritní úloha přitom patří učitelům společenských věd, kteří nejvíce přispívají k formování marxisticko-leninského světového názoru.

Úloha učitelů vojenských škol je zdůrazněna ještě jednou povinností, typickou zvláště pro vojenské pedagogy: kromě poskytnutí předepsaného vzdělání a výchovy musí učitelé vojenských škol jak vysokých, tak středních, připravit své svěřence k hladkému přechodu ze školy k praktickému výkonu funkcí u vojsk. Přestože k výkonu konkrétních nástupních funkcí jsou posluchači a žáci vojenských škol připravováni celým učebním programem i celým systémem výchovy ve vojenských školách, je život u bojových útvarů, ke kterým absolventi vojenských škol přicházejí, tak mnohostranný a pestrý, že není možné sestavit takové učební programy, jež by bez zbyteku připravily absolventy k řešení všech situací, s nimiž se v praktickém životě setnou.

Nenahraditelní jsou ti učitelé, kteří žijí v bojových útvarů znají. Jenom oni dovedou vést výchovu a vzdělání svěřených posluchačů tak, aby jim kromě vědomostí předali také své zkušenosti. I když se tato povinnost týká jenom části učitelů vojenských škol, je velmi významná pro hladký přechod absolventů k výkonu nástupních funkcí u útvarů a zařízení ČSLA.

V žádném případě si nepočínají správně v těch vojenských školách, kde místo toho, aby posluchače a žáky posledních ročníků otevřeně upozornili na všechna úskalí života a práce u vojsk, tato zlehčují, nebo dokonce tají. Takový přístup je falešný, neupřímný a způsobuje jenom škody.

Požadavky na absolventy vojenských škol jsou obsaženy ve výstupních profilech, které jsou výchozími dokumenty pro stanovení obsahové náplně výchovně vzdělávacího procesu.

Profile absolventů zpracovávají složky MNO a velitelství PVOS za účasti HPS ČSLA a jsou společenskou objednávkou náčelníků druhů vojsk a složek MNO a PVOS vojenským školám. Profile stanoví nejenom požadavky na výchovu a rozsah vzdělávání, ale také jeho hloubku. Určují,

co musí absolvent zvládnout dokonale a s čím se musí jen seznámit. Vojenská škola je zodpovědná za to, že požadavky profilů budou splněny. V jejich plnění hrají nejdůležitější úlohu učitelé. Ti však nejsou jenom pasivními plniteli učebních dokumentů. Naopak, dobrý a odpovědný pedagog pracuje s plánovacími dokumenty trvale a systematicky. Zpracovaná učební dokumentace musí být stabilní, nemůže se měnit každým rokem. To by znemožňovalo organizovat na školách výchovně vzdělávací proces vůbec. Základní učební dokumentace platí zpravidla čtyři až pět let, to znamená po dobu jednoho vzdělávacího cyklu. To je účelné a odpovídá to praxi nejen civilních, ale i spojeneckých vojenských škol. To však neznamená, že vztah celé školy, včetně učitelů, musí být k obsahu výuky čtyři nebo pět let pasivní. Právě naopak. Obsah vzdělávání je třeba přehodnotit neustále, průběžně a také jej neustále zdokonalovat, ovšem při zachování základního požadavku: neměnit podstatně (více jak 10 %) počet hodin na jednotlivé předměty. Větší změna v rozložení počtu hodin totiž vždy vyvolává nutnost změny organizace výchovně vzdělávacího procesu, výuka nově upraveného programu ve vyšších ročnících nenavazuje na již odpředášenou látku v ročnících nižších, vzniká nutnost zpracovávat tak zvané přechodové učební plány, což narušuje práci kateder, školského oddělení a dalších složek školy.

Učitelé vojenských škol jsou naopak povinni pod vedením náčelníků kateder soustavně hodnotit a zdokonalovat obsah vzdělávání, vyřazovat z výuky zastaralá témata a nahrazovat je nejnovějšími teoretičtými vědeckými poznatky z teorie i praxe vojenství, přírodních a společenských věd. Učební programy a tematické plány kateder musí být živými dokumenty, o nichž se na katedře diskutuje a které se soustavně zdokonalují.

Z toho, co jsem až dosud řekl, je zřejmé, že úloha učitelů vojenských škol je nejen nezastupitelná, ale že učitelé jsou ústředními postavami každého vzdělávacího zařízení a že na jejich kvalitách především závisí kvalita výchovy a vzdělávání. Zvláštní postavení mají učitelé společenských věd. Ale nejen oni. Ještě jedna kategorie učitelů vojenských škol, která se od ostatních svým pedagogickým působením i významem odlišuje.

Jsou to učitelé tak zvaných **profilových kateder**. Na vzdělávání posluchačů vojenských vysokých škol se zpravidla podílí okolo dvaceti kateder nebo učebních skupin. Mezi nimi jsou katedry, jímž jsme si zvykli říkat profilové nebo profilující. Jsou to ty katedry, které zabezpečují vzdělá-

vání posluchačů v předmětech, jejichž náplň bude převládát v budoucí činnosti školeného odborníka. Tak např. na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně, u posluchačů školených na funkci budoucích techniků tankových jednotek, jsou profilujícími katedrami katedry tanků a automobilů spolu s katedrou tankového a automobilního technického zabezpečení. Na Vojenské vysoké škole pozemního vojska ve Vyškově u oboru budoucích velitelů — motostřelců jsou takovými katedrami katedry taktiky a střelby. Na Vojenské vysoké letecké škole v Košicích u posluchačů pilotního oboru katedry, které zabezpečují pilotní výcvik atd.

Náčelníci a učitelé těchto kateder hrají v přípravě posluchačů významnou úlohu. Nejen v tom, že znalosti v jejich předmětu podstatně předurčují připravenost absolventů, ale zejména v tom, že učitelé profilujících kateder musí sehrát roli organizátora vzdělávání, a to i vůči ostatním katedrám. Náčelníci profilových kateder a učebních skupin mohou nejlépe posoudit nejen obsah svého předmětu, ale také potřebu vzdělávání v ostatních, zejména vojenskoodborných předmětech. Není rozhodně správné, když se ve škole připravují posluchači několika odborností, často odlišných, a např. ženijní příprava se učí pro všechny odbornosti podle stejného učebního programu. Každému je zřejmé, že pilot potřebuje ve vševojskové taktice jinou přípravu než letecký inženýr, že budoucí náčelník služby PHM potřebuje jiný rozsah ženijní přípravy než důstojník finanční služby apod.

Je povinností náčelníků profilujících kateder, aby za řízení celoškolských orgánů, především zástupců náčelníků vojenských škol pro výuku a školských oddělení, požadavky na obsah přípravy v ostatních předmětech upřesnili.

To je ale jenom jedna z povinností příslušníků profilujících kateder. Další, snad ještě závažnější, spočívá v tom, že učitelé profilujících kateder se musí intenzivněji než ostatní podílet na **výchově** odborníků své specializace. Musí posluchačům své odbornosti vštěpovat zálibu ke zvolené specializaci, musí v nich vychovávat nadšení svého oboru. Právě od učitelů profilujících kateder a učebních skupin se musí posluchači a žáci vojenských škol učit lásce ke své odbornosti, od nich také musí získat nejvíce zkušeností z toho, jaké to bude u vojsk. Takovou výchovu může ovšem zabezpečit jen ten učitel, který sám získal zkušenosti u vojsk.

Až dosud jsem hovořil jen o učitelích vojenských škol. Znamená to, že úloha ostatních příslušníků velitelského sboru

je v přípravě a výchově posluchačů a žáků vojenských škol pasivní, zanedbatelná?

Rozhodně ne. Úloha náčelníků oborů a ročníků na vojenských vysokých školách a velitelů čet ve vojenských učilištích a u prvních ročníků posluchačů vojenských vysokých škol je ve výchovném procesu rovněž velmi významná.

Zvláštní pozornost si zaslouhuje zejména instituce náčelníků oborů, a to nejen proto, že jí přikládáme ve výchově posluchačů vojenských vysokých škol zvláštní význam, ale také proto, že jejich postavení v systému výchovy není dosud někdy správně chápáno.

Do roku 1979 byli u všech školních čet velitelé čet. Není sporu o tom, že velitel čety je funkce ve vojenských školách velmi důležitá a účelná. Ovšem jenom za předpokladu, že tyto funkce je možné obsadit kvalitními zkušenými důstojníky. Současná kádrová situace neumožňuje uvolnit pro funkce velitelů čet potřebný počet kvalitních důstojníků. Zkušenost ukázala, že než mít u čet posluchačů zejména vyšších ročníků velitele bez potřebné autority, je lépe se jich zříci. V současné době funkce velitelů čet u druhých a vyšších ročníků vykonávají ve vojenských školách samotní posluchači. Jsou při tom vedeni náčelníky oborů a ročníků. Tříletá zkušenost ukazuje, že přes obtíže, které s tím jsou spojené, je takové řešení možné. To navíc napomáhá získávání velitelských návyků posluchačů, kteří ve vyšších ročnících studia velitelské funkce zvládají.

Náčelníci oborů, za předpokladu, že na tyto funkce jsou vybráni schopní důstojníci se zkušenostmi z vojenské služby, mohou sehrát nenahraditelnou úlohu ve výchově svěřených posluchačů v tom, že posluchačům předají své zkušenosti z výkonu vojenské služby u bojových útvarů, že je připraví na zvláštnosti vojenské služby u bojových útvarů svého druhu vojska, že u nich vypěstují hrdost — nebojme se toho slova — lásku ke své zbraní.

Vojenské školy plní ve prospěch kádrového doplnění ČSLA rozhodující poslání. Plní v přípravě kádrů specifické úkoly. Současně však nejsou a nemohou být izolovanými útvary, odtrženými od celkového života naší armády. To platí nejen v oblasti vzdělávání, ale také ve výchově posluchačů. Zejména základní posláním socialistické armády, kterým je obrana socialistických vymožeností, základních ideologických principů, ze kterých vychází politická praxe reálného socialismu, musí být posluchačům a žákům vojenských škol vštěpována od prvních dnů jejich pobytu ve škole.

Takový úkol nemohou splnit učitelé ideově vlašni, kteří nedoceňují význam politického a ideového uvědomění.

Formy ideově politického působení na posluchače jsou rozmanité a ve vojenských školách jsou specifikovány v plánech komunistické výchovy. Účinné mohou být pouze tehdy, jsou-li posluchačům transformovány zapálenými, uvědomělými a vzdělanými pedagogy.

Při slavnostním vyřazení posluchačů Vojenské akademie Antonína Zápotockého besedoval představitel MNO se skupinou absolventů. V besedě se hovořilo také o učitelích. Absolventi hodnotili nejvýše jednoho z náčelníků kateder. Své hodnocení zdůvodňovali tím, že jmenovaný je nejen vynikajícím odborníkem ve svém oboru, ale také tím, že ačkoli přednáší technický předmět, „jakmile vešel do třídy, brzy jsme poznali, že jde o zapáleného komunistu“. Jsem přesvědčený, že to je jedno z nejvyšších uznání profesora vysoké školy.

Není také náhodou, že vysokého ocenění se dostává učitelům, kteří jsou nejen zkušenými pedagogy, ale také významnými vědeckými pracovníky. Spojitost mezi schopností učit a vědecky pracovat je nasnadě. Vědecká práce nejen že pěstuje přesné logické myšlení, rozvíjí schopnost přesného analytického myšlení a přesného vyvozování, ale má také vliv na rozvíjení didaktických schopností. Na této skutečnosti nic nezmění humoristické historky o roztržitých profesorech a vědcích.

Tajemník ÚV KSČ s. Havlín ve svém vystoupení na XXI. ročníku Uherskobrod-

ských dnů J. A. Komenského v roce 1981 řekl:

„Skutečně dobrý učitel nikdy nežije z podstaty. Je pro něho přirozenou nutností nezaostávat za rozvojem vědního oboru, kterému vyučuje. Dobrý učitel zná vždy mnohem víc, než od něho vyžadují osnovy. Dokáže se orientovat i ve složitých otázkách vědy, jejímž základem učí.“

Právě zapojení učitelů vojenských škol do vědecké činnosti je nejlepší obranou proti „životu z podstaty“.

Kvalitu učitelů vojenských škol, zejména vysokých, ovlivňují podstatným způsobem dvě složky: samotná škola a centrální orgán, ministerstvo národní obrany. Škola tím, že pečuje o zvyšování kvalifikace učitelů, stará se o zvyšování pedagogického mistrovství a zabezpečuje vědeckou přípravu svých příslušníků. Příslušné orgány MNO pak tím, že rozhodují o kádrovém doplňování vojenských škol, posilují je mladými schopnými důstojníky a také tím, že zpracovávají analytické rozbor situace na vojenských školách a tuto svými rozhodnutími ovlivňují.

Obě tyto složky jsou ve svých povinnostech při zabezpečování kvality učitelů nezastupitelné.

Učitelé vojenských škol tedy rozhodujícím způsobem ovlivňují kvalitu výchovně vzdělávacího procesu. Jejich třídně politické uvědomění, společenská angažovanost, odborná a pedagogická připravenost, účast na vědecké práci a kladný vztah k učitelské práci jsou hlavními předpoklady jejich úspěšné učitelské činnosti. Je povinností všech, kteří mohou jakkoli tyto vlastnosti ovlivnit, aby tak činili.